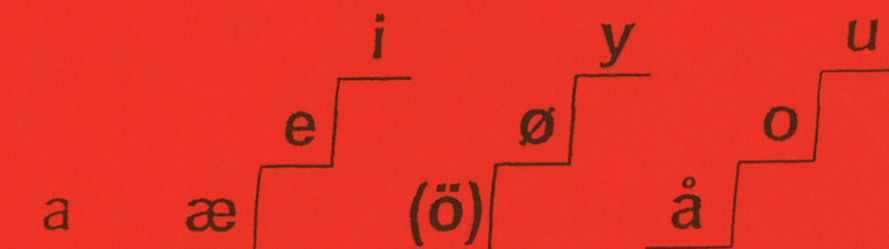

B. SKOULUND LARSEN

SYSTEMATISK
STAVEINDLÆRING

LÆRERHÆFTE.

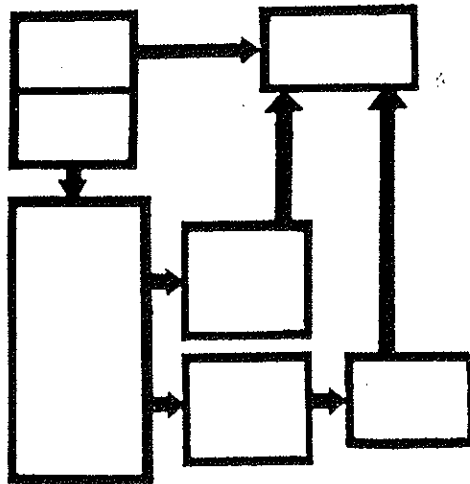
.....

System-dansk

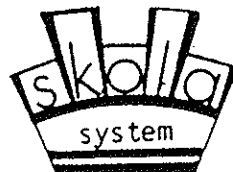
B. SKOULUND LARSEN

SYSTEMATISK STAVEINDLÆRING

FOR ALLE KLASSETRIN

Eneforhandling og Ophavsret:

Nordvestpassagen 79
8200 Århus N
Tlf.: 86-167707

Eftertryk ikke tilladt iflg. lov om ophavsret.

Udgivet af SKOLA-SYSTEM, Århus N.

ISBN nr. 87-89689-01-3

2. udgave 1.oplag 1999

Indholdsfortegnelse:

side:

- 1-2 Grundord
Kort vokaludtale
- 3-4 Metodik for begyndere
Vokaltrappen
Spec om kort udtalt vokal
- 5-6-7 Gradvis opbygning af undervisning
Oversigter
- 8-9 Supplerende staveregler:
a----> æ <----å , "stød",
t-regel + endelig oversigt
- 10 Konfiguration
Endelsesskemaer
- 11 Opsummering
- 12 Special- og anden undervisning
Staveprøve
- 13 Retteskema til "kortlægning" af elever
"Krydsundervisning"
- 14 BIRTHA
- 15 "Visuel diktat" og diktateksempel
- 16 Birthas afsluttende diktat
- 17-18 Hyppigt forekommende fejltyper
- 19-20 Fejltyper ved fremmedord
Omtale af ordbog
- 21 Afsluttende bemærkninger
- 22 Samlet oversigt over "System-dansk".

Den første betingelse for at få et varigt og forholdsvis hurtigt resultat af sin staveundervisning består i, at man på et tidligt tidspunkt konfronterer sine elever med de to paradokser i mundtlig og skriftlig dansk:

man læser ikke altid ordret det, der står i en tekst og omvendt man skriver ikke altid det, man hører!

eller sagt på en anden måde: det danske talesprog består af lydrette og ikke-lydrette ord.

Jeg foretrækker personlig en anden betegnelse over for eleverne, nemlig vokal-rigtige og vokal-forkerte ord. Grunden hertil fremgår af efterfølgende metodik for begyndere.

Man opnår gennem disse betegnelser erfaringsmæssigt, at eleverne både fatter dette meget hurtigt og samtidig bliver indstillet på det specielle og centrale i dansk stavning:

den eneste og afgørende forskel på tale og skrift ligger gemt i vokalernes udtale som korte lyde med forsækning og lange lyde uden forsækning - og ingen andre steder, da konsonanter udtales ens under alle omstændigheder!

Dette forhold giver forklaringen på de ovennævnte paradokser samtidig med, at eleverne gøres opmærksomme på, at:

talesproget bestemmer skriftsprogets opbygning!!

En del elever, variabelt fra klasse til klasse, får skriftsproget indlært samtidig med læsningen, takket være deres visuelle perception og hukommelse.

De elever, der ikke er så "heldige" fra naturens side, må oplæres ad den auditive vej og skal have et fast holdepunkt: en ramme, der knytter tale- og skriftsprog sammen på en overskuelig måde beroende på en lettilgængelig lydanalyse!

Bemærk: det er udelukkende **grundordet** - ordets korteste form, der er udgangspunktet for al lydanalyse i de følgende, metodiske afsnit!

Men først en kort orientering for læreren, hvilket lettest gøres gennem nogle få eksempler:

eks.1: syn eks.2: synd

I eks.1 høres en lang udtale af vokalen og tydelig γ - udtale.

I eks. 2 høres en kort udtale af vokalen og \emptyset - udtale.

En sammenligning mellem 1 og 2 giver både en høre- og synsmæssig forskel!

Den synsmæssige: der tilføjes en ekstra konsonant, og i samme nu

(fortsat fra side 1): indtræder vokalændringen!

Senere følger en nøje gennemgang for eleverne af, hvordan vi bliver i stand til at bevare den korte vokaludtale op igennem bøjninger! (Kravet er naturligvis blot konsonantfordoblingen), og at antallet af konsonanter **bag** vokalen normalt er mindst 2!

Talesproget er som før nævnt den afgørende faktor, og skriftsproget må "følge trop" i alle **ordklasser** og alle **stavelser**:

eks.:	en fod	foden	(lang vokaludtale)
	fød-der	fød-derne	(kort vokaludtale)
	hop!	hop-pe	
	tæt	tæt-te	
	bil-let	bil-let-ter	

Disse kortfattede betragtninger er det grundlæggende element, dels i "System-dansk"- hæfterne og dels for den efterfølgende, systematiske stavemetodik.

("System-dansk", udgivet siden 1973, SKOLA-SYSTEM, Århus N.)

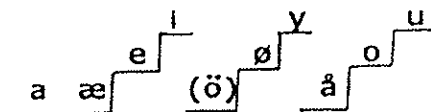
Metodik, begyndere

Den første indlæring gælder

vokaltrappen:

Eleverne må trænes i at skelne mellem en kort og en lang udtale af vokalerne.

Opskrivning:

Trappen fremkommer gennem en forskydning af Sandals vokalskema (vokalerne er her anbragt lodret over hinanden), der anvendes i taleundervisning; men med den nu ændrede placering kan trappen anvendes i staveundervisningen, nærmere herom senere.

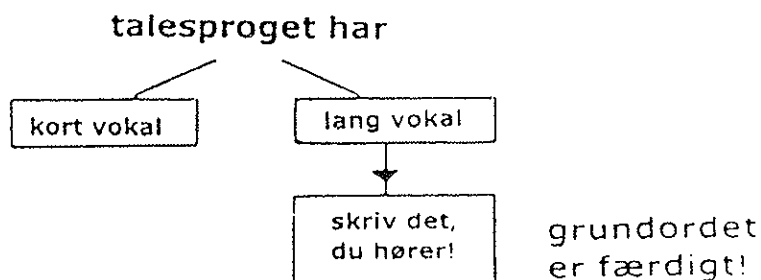
Træning: Opøvelsen af skelneevnen lettes ved at forklare eleverne, at man kan være "træt og slæbe sig op ad trapperne". Herved fremkommer de langt udtalte vokaler.

Eller man kan være "veloplagt og løbe op ad trapperne": de kort udtalte vokaler:

Når dette er gennemarbejdet, og eleverne har lært trapperne udenad, følger næste trin; der benyttes nu almindelige enstavelsesord, der indgår i begyndernes ordforråd, som led i opøvelsen af elevernes skelneevne, fx hus, ben, stol, skab, bus, lyt, osv.

En for læreren praktisk ting til dette formål er hæftet "Øvelser i lydstavning og stavelsesdeling" ved Meyer, Nørgaard, Pedersen og Plesner, Gyldendal, idet det indeholder et stort udvalg af lydrette ord med skiftende vokallængde.

Talesproget bliver hermed splittet op i to forskellige ordgrupper, hvilket giver

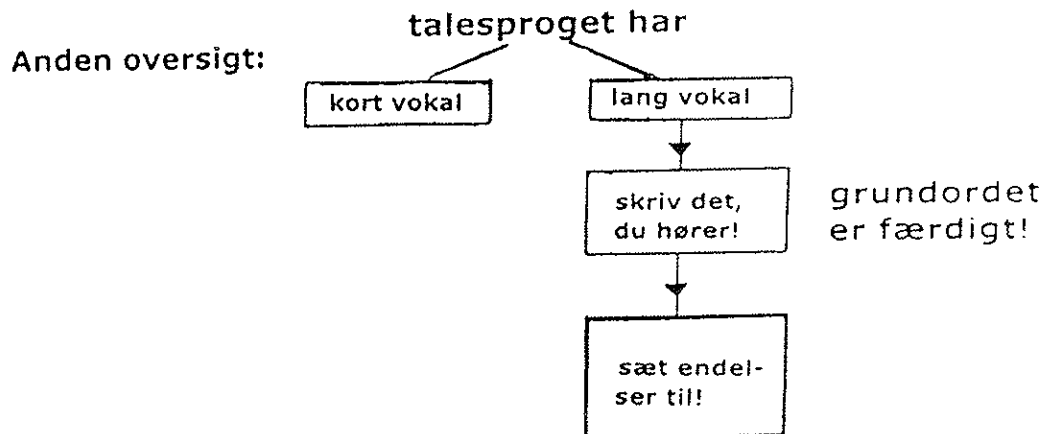
Første oversigt:

Næste trin: lær eleverne betegnelsen navneord og disses entalsbøjning. Brug udelukkende lydrette ord med lang vokaludtale:

Slå endvidere fast, at ethvert ord på denne måde kommer til at bestå af

et grundord + nogle flere bogstaver

der kaldes endelser, hvilket medfører:

Grundlaget for stavning og senere fuldstændig bøjning er hermed lagt for alle lydrette ord: den "trætte" vokaltrappe!

Den kort udtalte vokal.

Som tidligere omtalt fremkommer den korte udtale af vokalerne, så snart der forekommer mere end 1 konsonant bag dem.

Her en række eksempler (udelukkende lydrette/vokal-rigtige ord)

hals, mælk, kæmp, fedt, dels, gift, film, løft, købt,
tysk, jysk, tårn, gård, polsk, sort, busk, pust

Herefter følger det afsnit, som eleverne skal vide om dansk retstavning, og nu kommer vokaltrappen og metodikken for alvor ind i billedet!

Lad eleverne selv prøve at finde ud af, hvad der sker med vokalen, når den udtales som en kort lyd, noter fx:

dansk, hals:	ingen forskel, derfor <u>a</u> alene på trappen
fest, hest:	<u>e</u> lyder som <u>æ</u>
fisk, list:	<u>i</u> lyder som <u>e</u>
birk, firs:	ingen forskel, derfor <u>i</u> øverst på trappen
høns, børn:	<u>ø</u> lyder som (ö)
syng, lyng:	<u>y</u> lyder som <u>ø</u>
tyrk, dyrt:	ingen forskel, derfor <u>y</u> øverst på trappen
post, kort:	<u>o</u> lyder som <u>å</u>
sund, bund:	<u>u</u> lyder som <u>ø</u>
hund, busk:	ingen forskel, derfor <u>u</u> øverst på trappen

Gennem diskussion med eleverne fastslås, at talesproget lyder "et trin lavere", end stavningen viser!

Konsekvensen heraf?

Hvilken konsekvens må omstændene have for stavningen, når man jo som elev starter med at høre lærerens talesprog og selv skal klare retstavningen?

Det første problem: vokalforsænkningen kan nu angribes for alvor takket være **vokaltrappen** på følgende måde:

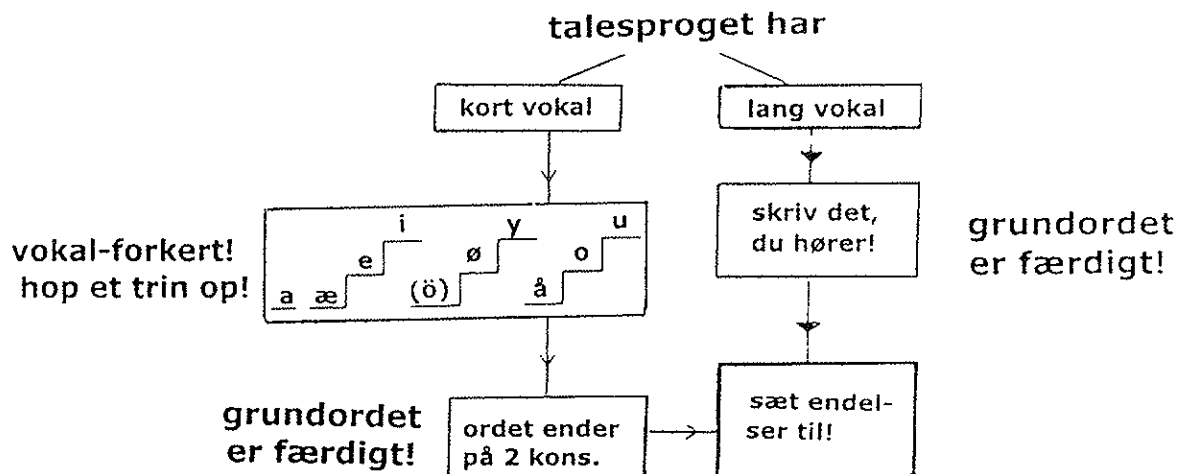
Gennem en sammenligning med vokaltrappen og et passende ordvalg vil man hurtigt kunne påvise over for eleverne, at man blot behøver at gå ind i trappen til den **vokallyd, der høres og derefter stave med vokalen et trin højere!**

lang vokaludtale: skriv det, du hører!

kort vokaludtale: som nævnt: gå ind i trappen til den vokal, du hører, men stav med vokalen på næste trin!

Dette fører frem til

Tredje oversigt:

De ord, der ender på 2 konsonanter, er således klar til bøjning: betingelse for den korte vokaludtale er opfyldt, så at sige "medfødt"

Nået så langt vil eleverne kunne få udbytte af at løse opgaver af denne art: at understrege vokal-forkerte ord på kopsisider fra letlæselige bøger. Gennem dette arbejde kan man faktisk opnå, at de ved en lempelig vejledning "selv" observerer, at der findes mange ord i vort sprog, som ender på 1 konsonant og alligevel har kort vokaludtale (spec. småord), hvad der netop er ønskeligt på dette indlæringsstadium: til, vil, den, med, luk, om, op o.m.a.

De er til gengæld meget nemme at stave!

Det er ønskeligt, fordi denne iagttagelse ganske naturligt fører over i næste, og også sidste fase af rammerne for opbygningen af skriftsproget.

Det drejer sig om, hvad der kan kaldes den trede ordgruppe: de ord, der ser ud som de lydrette, men lyder som de ikke-lydrette !

gr.I lydrette: lang vokal + en konsonant: ur is stor fin

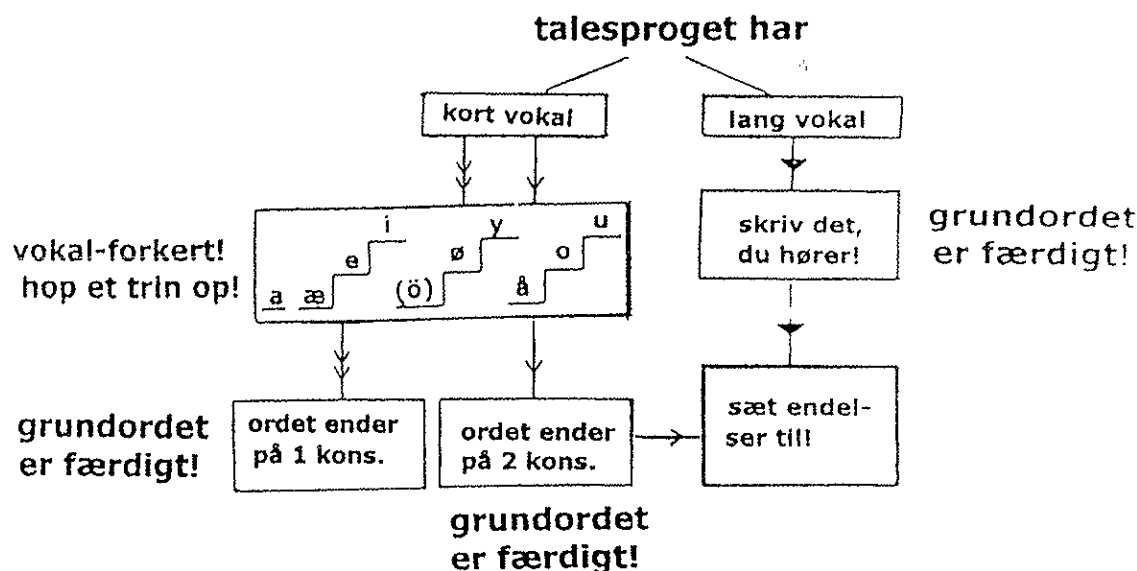
gr.II ikke-lydrette: kort vokal + dobbelt konsonant: ind seng frisk

gr.III ikke-lydrette: kort vokal + en konsonant: om op hjem

Da talesproget og dermed vokaludtalen er den afgørende faktor for stavningen, må denne gruppe følge gruppe II og "hoppe" i vokaltrapperne.

Dette medfører:

Fjerde oversigt:

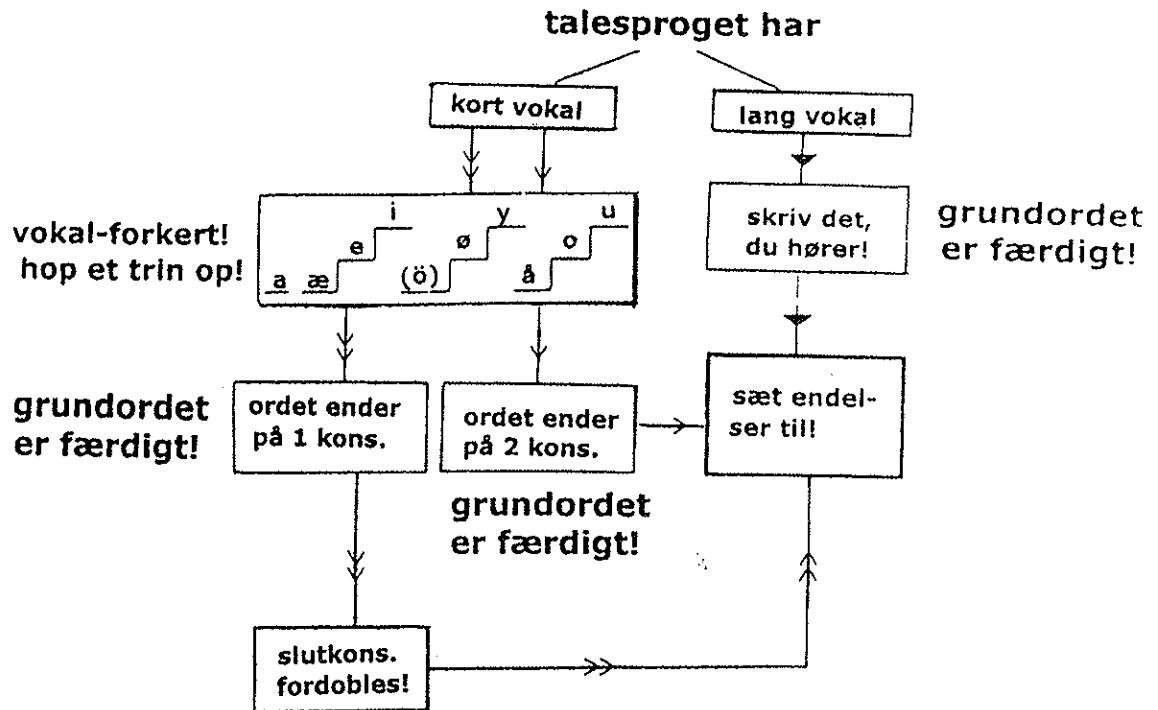

Når eleverne nu er bevidste om, at betingelsen for den kort udtalte vokal er, at der står 2 konsonanter bag den, er der intet mærkværdigt i, at man er nødt til at fordoble slutkonsonanten for at bevare den korte vokaludtale i ordgruppe III, når der skal føjes endelser til grundordet (dvs. alle endelser, der begynder med e!).

eks.: kop kop-pen net net-tet, men tyk tykt

Rammerne for det danske skriftsprog er nu færdige og ser ud som følger:

Femte oversigt:

Nøgleord for de ikke-lydrette ord:

de skal hoppe og doble!!

(Yderligere begrundelse for denne undervisningsmetode, se .

"Om staveindlæring" ved B.Skoulund Larsen

"System-dansk, hæfte 3" udgivet siden 1973.

.....

Supplerende staveregler.

Der resterer herefter blot en kort redegørelse for 3 stave- eller rettere hjælperegler, kort fordi disse nøje gennemgås og behandles i "System-dansk", hæfte 3.

Angående vokaltrappen:

a --> æ <-- å ("å og æ bliver til æ")

Kun dette særtilfælde, der jo strider imod det nuværende skriftsprogshop i vokaltrappen (kort æ staves e), kræver bestemte oplysninger til eleverne, idet i-omlydene: o--->ø og u---y er underordnet i stavemæssig henseende, da der ikke foreligger forvekslingsmuligheder.

Fænomenet kendes på disse områder:

navneords talbøjning: hånd - hænder tand - tænder

udsagnsords tidsbøjning: hjælper - hjælp hænger - hang

tillægsords gradbøjning: lang - længere - længst

afledning: tanke - tænke mælke - mælk mange - mængde

Over for mindre elever kan man roligt skære over én kam og kalde alle tilfælde "gamle ord", hvor kort udtalt æ skrives som æ. Dette giver i sig selv en indlæring gennem stadige gentagelser i diktatskrivning. (Se i øvrigt om "familieord" i "System-dansk", hæfte 3.)

"Stød":

De fire bogstaver l, n, r og s er de eneste, der kan forbindes med "stumt d = "stød", når de forekommer som udlyd i et grundord!

eks.: (et) hul, ven, smør, bus, (kort vokal uden stød), men:

fuld, land, jord, plads (kort vokal med stød)

Bemærk: grundordet afslører altid stødet, hvad der kan være ret så vanskeligt at skelne i et bøjet ord, fx: vente - vendte.

uden stød -ll -nn -rr -ss

 l n r s

med stød -ld -nd -rd -ds

Den sidste stavemåde (-ds) er efter min mening det vanskeligste i dansk retstavning, men her en lille hjælp til eleverne: høres en kort vokal sammen med s-lyd, er det klogt at vælge at stave med -ds, da der er flere ord med denne stavemåde end med -ss: pludselig, palads.

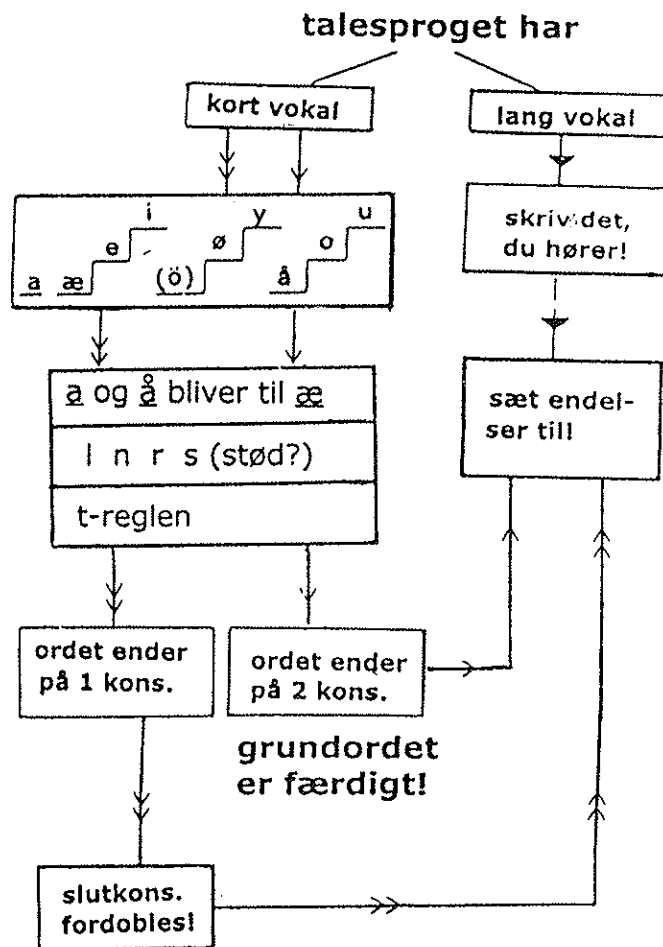
t-reglen:

“Når et grundord ender på -t,

er der ikke plads til d!”

eks.: bort, blot, elegant, kant, eminent

Tilsyneladende undtagelser: lidt, midt, vidt, kridt, skridt, skidt, krudt, nødt og lydt, men disse ord er t-form af ældre og nyere grundord. (De ældre: liden, skiden, krud, krid med udlyd på -d!).

Samlet oversigt.

Nøgleord for de ikke-lydrette ord: de skal:

hoppe og doble!

Cirklen er hermed lukket, rammerne er fastlagt, og staveindlæringen kan bygges op trin for trin, hvilket har vist sig meget effektivt for alle elevtyper af alle aldersklasser!

Mere end fyrre års arbejde med special- og danskundervisning i små klasser og med voksne elever ligger til grund for denne erfaring!

Som tidligere understreget har alle her beskrevne lydanalyser udelukkende behandlet grundordet. Sidste trin i staveindlæringen er følgelig bøjninger.

Det skal indskærpes eleverne, at den eneste forandring, der må ske med et grundord, ligger i "lydbogstavet" = vokalen!

Ingen konsonanter må udelades eller forandres, da noget sådant vil ændre ordbilledets udseende, så dette enten "går i stykker" eller danner et helt nyt ord!

eks.:

s	p	ø	r	g
---	---	---	---	---

v	i	n	d
---	---	---	---

ordbillede:

s	p	r	g
---	---	---	---

 spørg - er spurg - te spurg - t

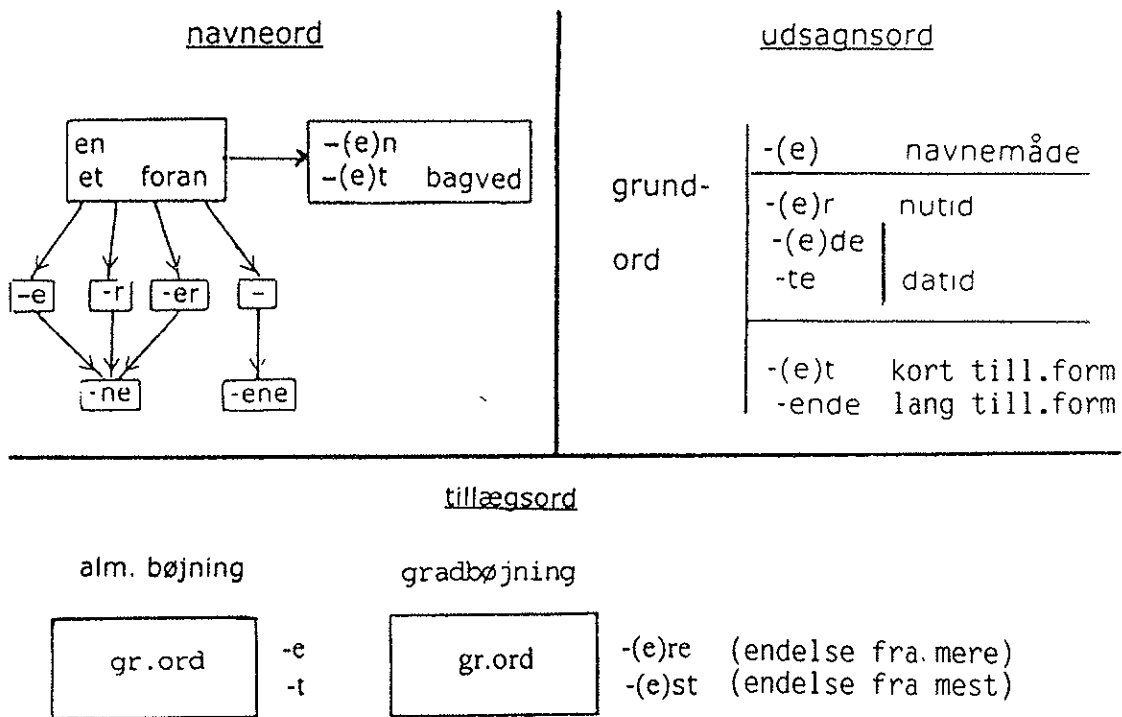
v	i	n	d
---	---	---	---

 vind - er vand - t vund - et

.....

Endelser

Indlæring af bøjninger foregår lettest ved en gradvis udfyldning på elevarket af følgende skemaer:

Se endvidere: "System-dansk", hæfte 1 om navneord

og hæfte 2 om udsagnsord og tillægsord!

.....

Opsummering:

Eleverne skal

kunne: bøjningerne af navneord, udsagnsord, tillægsord!
vokaltrappen!

vide: vokallængden i ethvert grundord er afgørende for stavningen af ordet, hvilken "vej" ordet skal gå i oversigtsskemaet!

grundordene kan være "født" med den korte vokallyd: de ender på 2 eller flere konsonanter!

Består endelsen kun af 1 konsonant, skal der fordobles for at bevare den korte vokaludtale, inden endelserne sættes til grundordet!

at væsentlige stavefejl kan undgås ved hjælp af de 3 hjælperegler!

Stavningen er afsluttet!

Special-eller anden undervisning.

(stærke og svage sider)

En forudsætning for at få resultat af sin undervisning af stavere-tarderede elever på højere klassetrin eller voksne elever er, at man skaffer sig et overblik over den enkelte elevs kunnen og ikke-kunnen: drejer vanskelighederne i den aktuelle situation sig om specifikke fejltyper af grammatisk eller lydanalytisk art?

Mange lærere vil i dag gennem psykolograpporter få tilstrækkelige oplysninger, men for få år tilbage var mulighederne for på egen hånd at opnå den nødvendige viden om ens klasse stærkt begrænsede, nævnes kan fx Noesgaards staveprøver 3-8 kl. Ved hjælp af dem kunne man dog konstatere, at noget var galt med eleverne, men ikke direkte, hvad der var galt!

Ud fra denne kritik fremstillede jeg til dette formål nogle prøver, der omhandler de forskellige fejltyper ("Fejltyper og stavefejl", 3-9 kl., "System-dansk").

Prøverne forløber som orddiktater, 6 i alt.

Her et eksempel: Prøve V, stumme bogstaver og konsonantfordobling:

V

Stumme bogstaver og medlydsfordobling.

3. - 5. klasse

1. Vi går i vandet i eftermiddag.
 2. Løb ud i gården og leg!
 3. Inde i stalden stod to rideheste. stumt d
 4. Far kørte jorden væk på en lastbil.
 5. De kunne slukke ilden med håndsprøjter.
-
6. Jeg ved kun lidt om den historie.
 7. Jægeren har skudt en ræv. -dt eller
 8. Havde du blot været her i går. -t endelse
 9. Har du mødt mor på vejen?
 10. Det var netop det, jeg mente.
-
11. I skal være hjemme til middag.
 12. Så du, hvilken vej han løb?
 13. Har I hørt, hvorfor hun ikke kommer? stumt h
 14. De møder hver dag til rette tid.
 15. Bilens hjul blev skiftet.
-
16. Vi er sammen i alle timerne.
 17. Hele klassen var med i stykket.
 18. Så lægger vi alt på plads!
 19. De fattige nationer skal hjælpes.
 20. Den lille kunne tælle til 25. medlyds-
 21. Træets rødder var kæpestore. fordobling
 22. Jeg var heller ikke til stede i går.
 23. Hvad hedder du til efternavn?
 24. En gang imellem går det fint.
 25. Jeg bestiller lige to billetter.

Rettearbejdet foregår gennem afkrydsning på følgende skema:

Navneord:Udsagnsord:Tillægsord:

fejl	I.
	-en
	-et ent. best.
	-n best.
	-t
	-e
	-r flert. ubest.
	-er
	-
	-(e)ne
	-(r)ne flert. best.
	-(er)ne
	-ene

fejl	II.
	-e navnemåde
	-er nutid
	-r
	-ede datid, rglm.
	-te
	-et kort till.f.
	-t
	-ende lang "
	-de datid, urglm.
	div. urglm.

fejl	III.
	-e alm. bøjn.
	-t
	-ere rglm. gr.bøjn.
	-est
	-re urglm. gr.bøjn.
	-st div. bøjn.

Selvlydsforveksling

VI.

Svære ord og lydcombinationerFremmedord (6. - 9. kl.)

fejl	IV.
	æ → e
	e → i
	ø → y
	å → o
	o → u

fejl	3.-5.kl.
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	omlyd
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	a → æ ← å
24	
25	
26	
27	
28	
29	

fejl	6.-9.kl.
1	
2	
3	
4	trykst. r-endelse
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	
17	-tion?
18	-sion?
19	
20	
21	
22	
23	in- ell. ind-?
24	
25	
26	-ge udtale, anden fremmedart. udt.
27	
28	
29	

Stumt bogstav

Endelse: -dt eller -t

Medlydsfordobling

fejl	V.
	stumt <u>d</u>
	-dt eller -t
	stumt <u>h</u>
	medlydsfordobling

Således informeret kan man tilrettelægge en individuel behandling, såvel i klassen som i specialundervisning, da fejltyperne varierer fra elev til elev; for mit eget vedkommende (voksne elever på Taleinstituttet i Århus) fx spændende fra ikke at kunne bøje et

I sidste tilfælde kan man roligt starte fra bunden med den foran angivne metodik for begyndere.

Det "normale" er dog, at vanskelighederne koncentrerer sig om bestemte felter inden for lydanalyse og grammatik, hvor beskeden denne sidstnævnte så i øvrigt forekommer at være, sammenlignet med andre sprog.

En grundig "kortlægning" af eleven kan give læreren mulighed for at udnytte et efter min overbevisning godt, pædagogisk princip: at udbygge det, eleven magter, for senere at benytte dette til at bearbejde det usikre, en form for "krydsundervisning" om man vil.

Et slående eksempel (og bevis!) herpå fik jeg selv for en årrække siden på Taleinstituttet i Århus:

elev: Birtha, 23 år, 3 ½ års specialundervisning forud andetsteds,

standpunkt i læsning: 25 ord/ 10 sek. fejl: 1,2% (4. kl.)

standpunkt i stavning: langt under middel for 2. kl.

Altså et svælg mellem visuel og auditiv perception.

Den første diktat, Birtha skrev hos mig, så sådan ud:

"Nrå Oel kommre far skoel, frå han en kop te og to kagre."

De auditive vanskeligheder med specielt r- og l-lyd falder øjeblikkelig i øjnene, men en lydtræning viste sig formålsløs, hvad der også fremgik af Birthas journaler.

Birtha var så hæmmet auditivt, at hun ikke ville godtage ordet mor skrevet på tavlen, det skulle staves mro, sagde hun; og om ordet til: "Det der siger ingenting, ordet skal staves tli".

Disse udtalelser faldt uvægerligt, når ord, der indeholdt l og r, blev skrevet isoleret på tavlen. Derimod generede den rigtige stavning ikke i en skrevet sætning!!

eks: jeg har sagt til min mor, at jeg vil.....

Rigtig placering af l og r var heller ingen hindring for hende under den hurtige læsning, hun kunne præstere!

Da auditiv behandling som nævnt og naturligvis også iagttaget og beskrevet af de kolleger, som tidligere havde arbejdet med Birtha, var uden effekt, havde jeg følgelig kun det håb tilbage, at min teori om "krydsundervisning" holdt stik:

Med andre ord: Løsningen på Birthas vanskelighed måtte ligge gemt i en eller anden form for "visuel diktat."

Men hvordan udføre en sådan træning uden afskrivning??

Undervisning:

Den "visuelle diktat" blev skrevet på tavlen og fik dette udseende:

b d f g h j k l m n p r s t v
 bl - fl gl - - kl - - - pl - sl - -
 br dr fr gr - - kr - - - pr - - tr vr

Her står alle mulige og umulige kombinationer for l og r!

De sidste havde naturligvis min største interesse, idet Birtha på denne måde kunne læse sig til stavningen af ord som fx: hul jul mor mål til vil og mange andre enstavelsesord (beskeden lød blot: ved stregerne findes ingen kombination!).

Bunden var lagt, og Birtha måtte og kunne hele tiden kontrollere sig selv ved at kikke op på "diktaten"; fra nu af resterede blot et kontrolarbejde for mig nemlig at observere under diktatskrivning, hvornår Birtha ikke behøvede at se på tavlen, og at notere hvilke ord det drejede sig om. Var disse ord rigtigt stavede, havde Birtha "affotograferet" dem, takket være sin læseevne, den **visuelle perception**.

Gradvis blev antallet af indlærte småord så stort, at der kunne sættes ind på det oprindelige mål: den **auditive indlæring**.

Vi blev enige om at kalde r for en skrabelyd og l for en klappelyd, når de stod foran vokaler. Sådan fornemmede Birtha det nemlig, når hun rørte ved sin strube under udtale af ordene.

Herefter kunne den "visuelle diktat" fjernes fra tavlen, og 5 - 6 måneders arbejde med disse lydforannelser overvandt de auditive vanskeligheder og bevirkede, at Birtha kunne udskrives som "normal for 2. real" efter afprøvning af Taleinstituttets psykolog.

Birtha bestod nu optagelsesprøven til uddannelse som sygeplejerske, det store, ellers uopnåelige mål.

På denne og næste side: 2 eksempler fra Birthas diktatbog i starten af undervisningen + afskrift af hendes sidste diktat hos mig:

7-15 m. 92

Vi skal mar gode smad alal oney di
 god smad dry. Der am di har liel bänd
 så taa del ud i en lil hasse, uden fra
reindit. De små fingel reit bilue gald
 fra det. Du reit skia bilue gald.

Efter ca. 1 måneds arbejde ses fremgangen:

Nr. 138 14-3
 Kan jeg blive. bliver stærk vil jeg ud i
 verden, at se mig om. En kasse en
 kasse med låg på. Han begynder
 at gå skole den første april. Den hal
 altid helt ved i makken på fram.
 Hvis kornet ikke så vand, kan det ikke
 De havde vinden sig i mod sig.

Afskrift: Birthas stavefejl er understreget.

Siden begyndelsen af det tyvende århundrede har fiskeriet i Danmark været i stærk fremgang.

Dette skyldes dog ingenlunde tiltagende fiskerigdom, men derimod en forbedring af de vilkår, hvorunder vore fiskere arbejder.

Lige indtil slutningen af forrige århundrede havde de elendige redskaber, og de brugte både, der blev drevet frem ved hjælp af årer eller sejl; ordentlige havne fandtes der kun få af.

Nu har fiskerne moderne redskaber, store kraftige motorbåde, og der er bygget udmærkede havne flere steder langs Jyllands vestkyst.

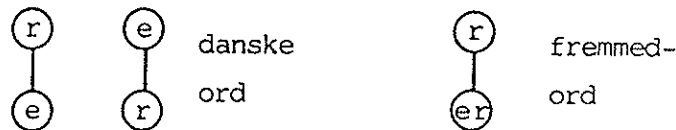
På grund af den omhyggelige behandling, den danske fisk får, er dens kvalitet meget fint, og dansk fisk indtager derfor en smuk stilling på det udenlandske marked. Til trods for denne fremgang for fiskeriet lever kun ca. 1% af Danmarks indbyggere af dette erhverv, og en egentlig fiskerbefolkning træffer man kun på vestkysten af Jylland.

Hyppigt forekommende fejltyper.

Sluttelig skal omtales de mangler, jeg selv oftest har måttet behandle:

r-fejlen: som er den tiest forekommende fejl i det hele taget i alle 3 ordgruppers bøjninger.

For navneords vedkommende kan denne tegning benyttes:

Navneord, der ender på r i grundordet, går gennem e i flertal, og omvendt: ord, der i grundordet ender på e, danner flertal med r, hvorimod fremmedord tilføjer er!

I stedet for at bruge benævnelserne trykstærkt og tryksvagt r, kan man med fordel udnytte den danske "faldende" sprogtoner:

eks.:

ar-bej-der imod fi-gur in-ge-ni-ør

Med hensyn til fremmedordene af denne kategori bør der specielt henvises til de ord, der ender på -or, fx motor, doktor, professor, radiator, der først får den "stigende" sprogtoner i flertalsbøjningerne!

Endnu en fejlmulighed: de ord, der ender på -r i dansk og følgelig tilføjer -e i flertal ubestemt, udelader dette e i flertal bestemt:

eks. en lærer læreren en dansker danskeren
 lærere lærer-ne danskere dansker-ne

Endelserne -el -en -er:

eks.: himmel morgen sommer

bøjning ental bestemt: tilføj altid -en eller -et.

bøjning flertal ubestemt: det er altid rigtigt at udelade e-et., da ordbogen angiver, at man i visse af disse ords flertalsbøjning skal udelade e, og man behøver ikke at have e-et med i resten. Opslag angående dette problem er derfor overflødige!!.

Angående udsagnsord : grundord, der udlyder på -r!

eks.: hør! svar! lær! fotografer! etabler! erklær!

Ved ord af denne slags forveksles naturligvis navnemåde og nutid. Denne fejltagelse undgås nemmest ved at prøve at indsætte datid, da nutid og datid til enhver tid kan erstatte hinanden i sætninger. Udsagnsled er jo altid bøjet enten i nutid eller datid, navnemåden er derfor uanvendelig.

Man kan også prøve at indsætte et helt andet udsagnsord, men dette kan i visse tilfælde give et forkvaklet udsagn. Prøven ovenover er derimod stensikker.

eks.: han køre_r (= kørte) for hurtigt.

men: man skal ikke køre_r for hurtigt.

Forveksling af -ene og -ende forekommer næsten altid i ord af denne art: henseende, anliggende, vedkommende.

Disse fejl kan imødegås ved at henvise til, at en stavelsesdeling afslører det indbyggede udsagnsord, som altså er bøjet i lang tillægsform

hen-se-ende an-lig-gende ved-kom-mende

At visse af disse ord efter deres opbygning danner et nyt grundord, der ændres til et navneord og følger navneordsbøjningen, kommer i anden række:

eks.: et anliggende anliggender

Angående tillægsord: r-fejlen forekommer primært i 2. grad og kan imødegås på 2 måder:

1. Gradbøjningsendelserne fremkommer af ordene mere og mest..
Man fjerner m, således:

mere høj (mere) = høj-ere

mest høj (mest) = højest

2. Da tillægsord kun kan bøjes i e-form eller t-form, kan et bøjet tillægsord aldrig ende på -r!!

Fælles for kort og lang vokaludtale: hv- eller hj-forstavelse?

Begrænset antal (henholdsvis 29 og 13). Opslag nødvendige!

Fejltyper ved fremmedord:

Som bekendt er det især ord af engelsk og fransk oprindelse, der volder kvaler. Grunden er naturligvis den, at såvel udtale som stavning følger det fremmede sprog. På næste side omtales nogle almindeligt forekommende:

Fejltyper ved fremmedord.

Som bekendt er det især ord af engelsk og fransk oprindelse, der vol-der kvaler. Grunden er den indlysende, at såvel udtale som stavning foregår på det fremmede sprog. Her skal nævnes nogle få:

ge (fransk g = dansk sj både i forlyd og udlyd: geni, bagage

in- modsat ind-

ob- modsat op-

-tion og -sion

Til de sidstnævnte bruger jeg selv dette: efter a p i k u staves -tion, medens ord, der har et tilsvarende udsagnsord, der ender på -dere eller -tere, staves -sion:

eks.: sensa-tion men: eksplø-sion (eksplø-dere)

Dette er dog kun at betragte som en foreløbig orientering, da dækning-en ikke er 100%!

For at lette indlæringen af så mange som muligt af de fremmedord, der har udtale forskellig fra dansk, har jeg fremstillet en ordbog, i hvilken eleverne kan slå op efter deres danske udtale, den eneste mulighed for at finde fremmedord for ikke-sprogkyndige elever.

fx: engagere opslag efter udtale: ang-ga-'sje-re

Ordbogens opbygning fremgår af følgende to (halve) sideeksempler. Bogen omfatter i øvrigt 979 forskellige, gængse fremmedord.

A

udtale:stavning:betydning:an

ang 'blåk	en bloc	under ét, samlet
ang de-'ta·j	en detail	salg i mindre partier
ang-dås-'se-re	endossere	overdrage veksel ell. check
ang-fang tær-'ri-bel	enfant terrible	uopdragen person
ang 'fas	en face	set forfra; lige overfor
ang-ga-sje-'mang	engagement	ansættelse; forpligtelse
ang-ga-'sje-re	engagere	
ang 'gro	en gros	salg i store partier
ang-'gro-han-del	engroshandel	

S

<u>udtale:</u>	<u>stavning:</u>	<u>betydning:</u>
<u>spr</u>		
sprøj	spray	forstøvningsdåse
'spræk-stal-maj-ster	sprechstallmeister	annoncør i cirkus
<u>spø</u>		
'spøj-ler	spoiler	udstyr til bil
<u>spå</u>		
'spår-ti	sporty	sportspræget
'spåt-lajt	spotlight	drejelig projektør
<u>sta</u>		
sta-'fa-sje	staffage	udsmykning
sta-'ka-to	staccato	korte, adskilte toner
sta-sjo-'ne-re	stationere	anbringe på ét sted
'sta-sjo-nær	stationær	stillestående
<u>sti</u>		
'sti-pæl-tjæjs	steeplechase	hestevæddeløb
<u>stj</u>		
'stju-ard	steward	hovmester, tjener
stju-ar-'dæs-se	stewardesse	kvindelig steward
<u>str</u>		
'stråg-ler	strugler	hensynsløs stræber

(Ordbog: "Fra talesprog til skriftsprog", SKOLA-SYSTEM, Århus)

Der er i de senere år blevet sagt og skrevet meget om betydningen af at tage hensyn til hver enkelt elevs muligheder for indlæring, især på højere klassetrin. Dette burde være en selvfølge, men for mig, både som tidligere begynder- og specialunderviser, hersker der ingen tvivl om, at det væsentligste tidspunkt for at skabe belæg for denne hensyntagen ligger langt tidligere, nemlig allerede i starten af første klasse.

Indlæringsprocessen, baseret på lærerens kendskab til hver elevs visuelle og/eller auditive perceptionsevne, er det altafgørende for elevernes hele udvikling i de første skoleår.

(se B. SK. Larsen: "Visuel? - Auditiv?- Motorisk", SKOLA-SYSTEM).

Hvis en elev straks og derefter til stadighed befinder sig i nederlagssituationer i undervisningstiden, vil afstanden mellem lærer og elev fortsat øges, hvad der kan få katastrofale følger!

Som en understregning af dette synspunkt har jeg i denne redegørelse medtaget beskrivelsen af Birthas situation.

Hun er kun èn blandt mange, hvad det stigende behov for specialundervisning er rigelig dokumentation for!

B. Skoulund Larsen

Samlet oversigt over "System-dansk", ved B. Skoulund Larsen, Århus

Skriftlig dansk:

- "Begynderbogen
- "Opgavebogen til Begynderbogen"
- Lærervejledning"
- "Hæfte 1" (om navneord)
- "Hæfte 2" (om udsagnsord og tillægsord)
- "Hæfte 3" (om stavereglerne)
- "Staveliste A" (2. til 5. kl.)
- "Staveliste B" (6. til 9. kl.)

Tests:

- "Fejltyper og stavefejl" (lærermat.)
- "Opgørelsesark" hertil
- "Læsetal og fejltal" (lærermat.)
- "Elevhæfte" Opgørelser hertil

"Ordbog":

- "Fra talesprog til skriftsprog"

Mundtlig dansk: begyndermateriale.

- "Klassebog"
- "Hjemmebog" hertil:
- "Læsebog 1" "Lærervejledning)
- "Læsebog 2"

Bogstavæske:

- "Skoulund-bogstavæskens" (konfigurationsbogstaver)

- "Bogstavbogen"

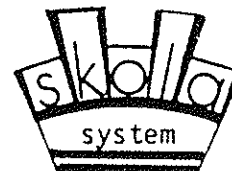
Mat. til børnehaveklasse og 1.kl.:

- "Auditiv?- Visuel?- Motorisk?"
- "Lærerrhæfte"
- "Motorisk træning"

Eneforhandling og ophavsret:

Metodik:

- "Om staveindlæring" (lærermat.)
- "Systematisk staveindlæring" (lærermat.)
- "Systematisk staveindlæring" (elevhæfte)

Nordvestpassagen 79
8200 Århus N
Tlf.: 06-167707

TILLÆG

(ang.de i oversigten over "System-dansk"-hæfter
nævnte stavelister A og B fra 2.kl. til 9.kl.)

Det vil naturligvis være utopisk at tro, at samtlige ord i det danske sprog er dækket ind gennem den omtalte, enkle metodik.

Visse ord er umulige at passe ind i staveregler eller i en lydanalyse. Jeg behøver blot at nævne stumt h, udtale af e som a (lege - egn), eller g = j-lyd.

Disse ord må fortsat forsøges indlært ad visuel-motorisk vej, eller som før nævnt ("gammelt æ") gennem stadige oplysninger herom til eleverne. Det drejer sig dog om forholdsvis få ord, hvoraf de fleste normalt betragtes som ret lette at stave, fx hører en god del småord ind under denne kategori.

"System-dansk" undgår følgelig heller ikke at skulle suppleres med en staveliste, men i modsætning til tidligere eksisterende (Noesgaards stavelister, 2. - 8. skoleår) er de her foreliggende bygget op efter helt eksakte kriterier, nemlig:

enhver uoverensstemmelse mellem stavemåde og de fire stave/hjælpereregler betinger, at et ord indgår i stavelisterne!

En gennemgang af skoleordbogen og "Den grønne" på dette grundlag har vist, at stavelister herved kommer til at omfatte endog betydeligt færre ord end de ovenfor nævnte, der var gængse indtil for få år siden og angivet i ethvert skriftligt dansksystem.

Til sammenligning:

Noesgaards stavelister indeholdt i alt ca. 3000 ord ud af et ordvalg på ca. 10.000 fra 2. til og med 8. skoleår (udvalgt efter hyppighedsforekomst).

Staveliste A: ca. 1400 ord, beregnet til 2. -3. -4. kl.

I nogle tilfælde også for 5. klassetrin.

Staveliste B: 1000-1100 ord, blandt andet de mest gængse fremmedord, beregnet for 5. - 6.kl. og opefter.

Altså omkring 2500 ord, men ud af et ordvalg på mere end 30.000 ord, dækkende hele skoleforløbet!

Takket være opbygningen af "System-dansk" kan eleverne bringes til en forståelse af, at stavelister ikke bør betragtes som en ekstra, tom udenadslæren, men som et både nødvendigt og nyttigt supplement!

(P.S.: Det kan anbefales at lade eleverne gennemarbejde deres stavelister og evt. slette de ord, de mener at kunne klare uden videre!).

B. Skoulund Larsen.